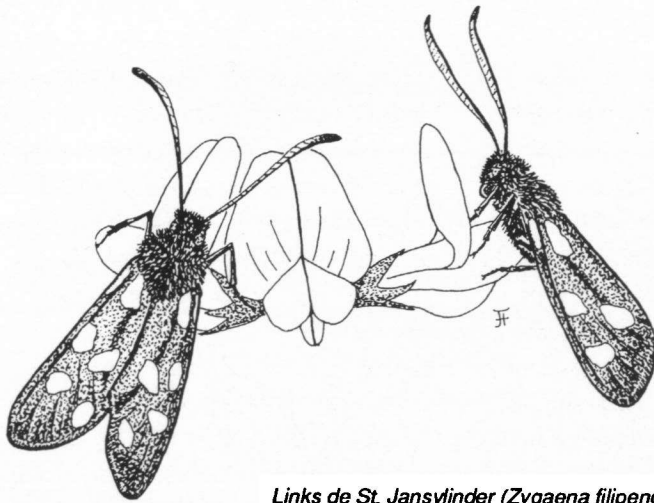

Links de St. Jansvlinder (*Zygaena filipendulae*) en rechts de 5-stippige St. Jansvlinder (*Z. trifolii*). De laatste is veel zeldzamer en sterker achteruit gegaan. Tekening: Jos Fontaine.

Dit jaar start De Vlinderstichting met het onderzoek aan nachtvlin-
ders. Voorlopig zal dit onder-
zoek vooral gericht zijn op over-
dag actieve nachtvlin-
ders. Er
zijn namelijk heel wat nachtvlin-
ders die overdag vliegen en dus
tegelijk met dagvlinders waarge-
nomen kunnen worden.

We willen u vragen ook op deze
soorten te letten en uw waarne-
mingen aan ons door te geven.

Nieuw project: Dagactieve Nachtvlin- ders

Ron van 't Veer

Tijdens de onlangs gehouden Landelijke Vlinderdag is aangekondigd dat De Vlinderstichting al in 1992 wil starten met een onderzoek naar (dagactieve) nachtvlin-
ders. De indruk bestaat namelijk dat - behalve dag-
vlinders - ook een aantal soorten (dagactieve) nachtvlin-
ders sterk is achteruit gegaan of zelfs verdwenen. Meer informatie over ver-
spreiding en biotoop is daarom dringend ge-
wenst. Tevens kunnen bepaalde soorten waardevolle informatie verschaffen over de
kwaliteit van het milieu en ons inzicht ver-
groten in de wijze waarop natuur en land-
schap moeten worden ingericht. Vooruitlopend op het landelijk nachtvlin-
deronderzoek is een lijst van gemakkelijk her-
kenbare, dagactieve nachtvlin-
ders samenge-
steld. Met deze lijst in de hand kunt u al dit
jaar beginnen met het tellen van nachtvlin-
ders. Gezien de steeds groter wordende be-

langstelling voor nachtvlin-
ders, zal deze
nieuwe vlindergroep bij velen snel populair
worden!

Bij de uitvoering van dit project hopen we
nauw samen te werken met andere organisa-
ties, zoals EIS-Nederland, het Nationaal Na-
tuurhistorisch Museum te Leiden en het Insti-
tuit voor Taxonomische Zoölogie te Amster-
dam.

DAGACTIEVE NACHTVLINDERS?

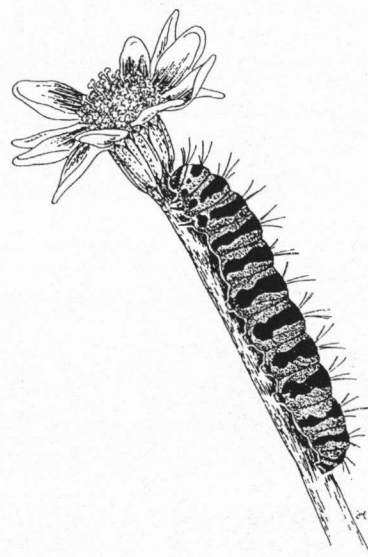
De kans dat tijdens het tellen van dagvlin-
ders een nachtvlinder wordt aangetroffen, is
bijzonder groot. Dit is niet zo verwonderlijk,
want in Nederland komen ruim 2100 ver-
schillende soorten nachtvlin-
ders voor en
maar 60 soorten dagvlin-
ders. Alhoewel de
meeste soorten vooral 's nachts actief zijn,
kunnen zo'n 175 soorten ook overdag wor-
den waargenomen. Sommige soorten zijn
zelfs uitsluitend dagactief, zoals de St. Jans-
vlinders, en gedragen zich als echte dagvlin-
ders.

Gewoonlijk is de belangstelling voor nachtvinders wat minder dan voor dagvlinders. Dit wordt vooral veroorzaakt door de enorme hoeveelheid soorten. Meer dan 1300 soorten behoren echter tot de zogenaamde 'microlepidoptera' of motjes; een verzamelgroep van meestal kleine en tere vlindertjes. Het op naam brengen van deze groep vlinders is niet eenvoudig en vaak moet er een specialist aan te pas komen. Daarom laat De Vlinderstichting de 'micro's' buiten beschouwing (mensen die meer over deze groep willen weten kunnen informatie krijgen bij de Stichting Tinea). Ondanks het wegvallen van deze groep, blijven er nog zo'n 800 soorten nachtvinders (macro's) over. Een dergelijk aantal is natuurlijk te groot om een succesvolle start van een landelijk nachtvlinderonderzoek te garanderen. Vandaar dat De Vlinderstichting heeft besloten om voorlopig alleen de dagactieve nachtvinders in het onderzoek te betrekken. Nachtactieve soorten zullen in een later stadium in het onderzoek worden meegenomen.

Ook rupsenwaarnemingen kunnen worden doorgegeven, zoals van deze St. Jacobsvlinder. Deze soort komt in de duinen soms zeer massaal voor, maar kan ook verspreid in de rest van het land worden waargenomen.
Tekening: Annemarie van Lierop.

Dagactieve nachtvinders zijn nachtvinders welke tussen de ochtend- en avondschemering vliegend worden waargenomen. Gewoonlijk gaat het om actief vliegende of bloembezoekende nachtvinders, zoals bijvoorbeeld de Gamma-uil of de Hommelvlinder. Sommige soorten zijn schijnbaar dagactief, omdat ze tijdens het lopen gemakkelijk worden opgejaagd. Opvallende soor-

ten met dit gedrag, zoals het Strohoedje, de Zilverstreep en de Zilverhaak, zijn daarom eveneens in het onderzoek opgenomen. Ook een aantal nachtactieve soorten is geselecteerd, omdat hun opvallende rupsen overdag regelmatig gezien worden (bijv. de Rietvink).

AANDACHTSSOORTEN 1992

Vlinderaars kunnen dit jaar al starten met het doorgeven van nachtvlinderwaarnemingen. Speciaal hiervoor heeft De Vlinderstichting een lijst van aandachtssorten voor 1992 samengesteld. Deze soortenlijst is slechts een selectie uit de totale lijst van dagactieve nachtvinders en heeft vooral tot doel om beginners wegwijs te maken in de nachtvlinderwereld. De aandachtssorten (vlinders en rupsen) zijn allemaal gemakkelijk herkenbaar en vooral overdag actief.

Het waarnemen van dagactieve nachtvinders kan tegelijk met het tellen van dagvlinders plaatsvinden. Omdat sommige soorten vooral rond zonsopgang of zonsondergang actief zijn, begint de 'dag' een kwartier voor zonsopgang en eindigt een kwartier na zonsondergang. Tijdstippen van zonsopkomst en ondergang zijn te vinden in tabel 1.

In de lijst van aandachtssorten op bladzijde 17 staan de 'vluchttijden' van de dagactieve nachtvinders vermeld. Dit zijn de perioden van de dag waarop de vlinders actief vliegen.

Tabel 1.
Tijdstippen voor zonsopkomst en zonsondergang (Midden Nederland)

Datum	Zon op	Zon onder	Datum	Zon op	Zon onder
1 april	7.14	20.14	1 sept	6.51	20.26
15 april	6.42	20.38	15 sept	7.14	19.54
1 mei	6.09	21.05	1 okt*	6.40	18.16
15 mei	5.45	21.28	15 okt*	7.04	17.45
1 juni	5.25	21.50	1 nov*	7.35	17.11
15 juni	5.19	22.01	15 nov*	8.00	16.48
1 juli	5.25	22.03	1 dec*	8.26	16.31
15 juli	5.37	21.55	15 dec*	8.42	16.28
1 aug	6.01	21.29			
15 aug	6.23	21.04			

* = wintertijd

De Nachtpauwoog komt vooral voor op heideterreinen. Op de foto is een vrouwtje afgebeeld. Het mannetje heeft oranjebruine ondervleugels en vliegt overdag. Minstens zo opvallend als de vlinder zijn de grote rupsen. Foto's: Henkjan Kievit.

NEDERLANDSE NAMEN

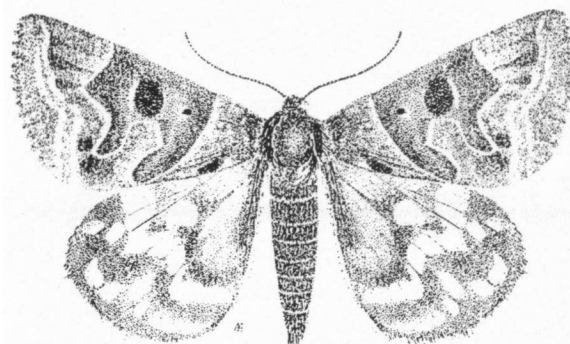
Om het veldwerk wat te vergemakkelijken zijn de aandachtsoorten voorzien van een 'veldnaam'. Dit zijn deels bekende en deels nieuwe, niet officiële Nederlandse namen. Te zijner tijd worden de namen van de Nederlandse nachtvlinders officieel vastgelegd, zodat mogelijk enkele wijzigingen kunnen optreden. Vandaar dat op het waarnemingsformulier alleen de wetenschappelijke naam vermeld moet worden.

Sommige veldnamen wijken af van reeds bestaande Nederlandse namen, omdat ze veel toepasselijker zijn. Zo is de Standkruidvlinder (of Klein groentje) veranderd in Metaalvlinder; een meer toepasselijke (Zweedse) naam. Dat voor de Meekrapvlinder de veel betere Nederlandse naam Kolibrievlinder wordt gebruikt, zal duidelijk zijn. De Glasvleugelpijlstaart heet in dit project Hommel-

vlinder, omdat vorm en gedrag sterk op een hommel lijken. Ter onderscheiding heet de uitgestorven *Hemaris tityus* nu Smalgerande hommenvlinder. Een meer rigoureuze wijziging wordt voor de Hoekstip (*Orgyia recens*) voorgesteld, namelijk Donkere witvlak. Deze naamgeving komt beter overeen met de sterk verwante (gewone) Witvlak en Heidewitvlak.

HERKENNING

Het op naam brengen van de dagactieve nachtvlinders en hun rupsen kan het best gebeuren met de herdruk van 'Onze Vlinders' (o.a. te bestellen bij De Vlinderstichting). Alhoewel sterk verouderd, is het wel het meest complete en relatief goedkoop nachtvlinderboek voor Nederland (en Vlaanderen!). Aan de hand van 'Onze Vlinders' en de lijst van aandachtsoorten 1992 kunt u thuis op uw gemak de geselecteerde soorten alvast herkennen.

De Mi-vlinder vliegt van mei tot half juli. De rupsen leven van klaverachtigen.

'Vluchttijden':

1 = vliegt rond zonsopgang;

2 = vliegt overdag;

3 = vliegt in de namiddag;

4 = vliegt in de avondschemering;

5 = vliegt in de duisternis.

Soorten met opvallende rupsen zijn
gemarkeerd met een sterretje (*).

De voorlaatste kolom (V) geeft een
globaal overzicht van het
voorkomen in Nederland:

za = zeer algemeen

a = algemeen

va = vrij algemeen

vz = vrij zeldzaam

z = zeldzaam

zz = zeer zeldzaam

De laatste kolom (Hoofdbiotoop)
geeft een overzicht van het
hoofdbiotoop waarin de soort kan
worden aangetroffen:

B = bossen

D = duinen

H = heiden

M = moerassen.

Soms is het niet mogelijk een
duidelijk hoofdbiotoop aan te geven.

Er wordt dan volstaan met een
globale aanduiding van de
verspreiding:

O = overal

Z = zandgronden

ZI = Zeeland

NB = Noord-Brabant

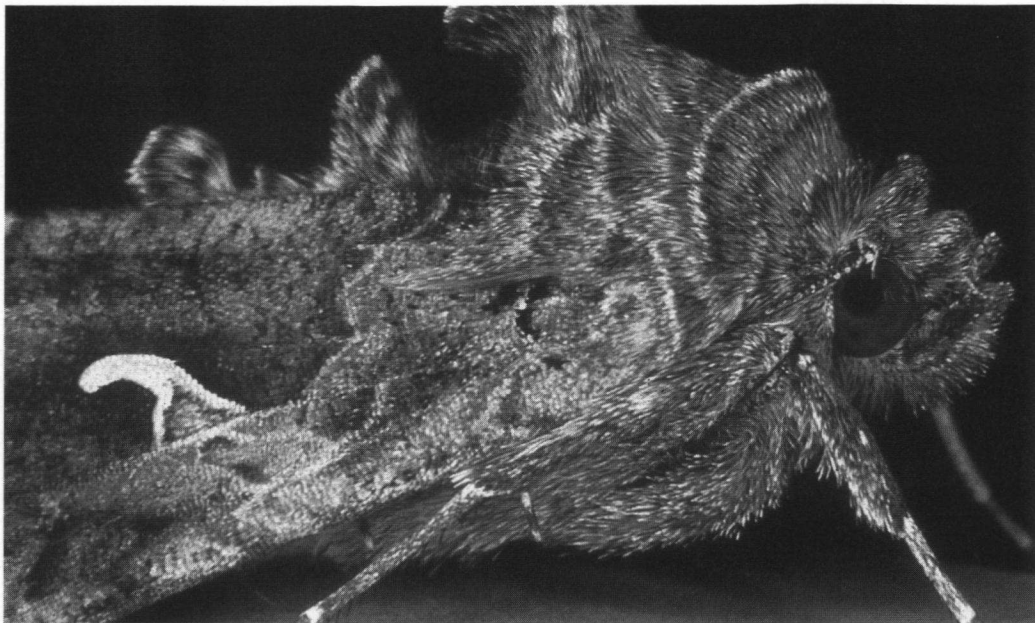
L = Limburg

AANDACHTSSOORTEN DAGACTIEVE NACHTVLINDERS 1992

Wetenschappelijke naam	Veldnaam	Vluchttijd					V	Hoofdbiotoop
		1	2	3	4	5		
ZYGAENIDAE	BLOEDDRUPJES							
Adscita statices	Metaalvlinder		+				va	M, Z
Rhagades pruni	Bruine metaalvlinder		+				vz	H
Zygaena filipendulae	St.Jansvlinder			+			va	D, M, Z
Zygaena trifolii	5-stippige St.Jansvlinder		+				vz	Z
LIMACODIDAE	SLAKRUPSEN							
Apoda limacodes (= avellana)	Slakrups		+		+		va	B
THYRIDIDAE								
Thyris fenestrella	Dwerglandkaartje		+				z	L
LASIOCAMPIDAE	SPINNERS							
*Lasioampa quercus	Hageheld			+	+	+	va	D, H, Z
*Lasioampa trifolii	Kleine Hageheld				+	+	a	D, H, Z
*Macrothylacia rubi	Veelvraat			+	+	+	a	D, H, Z
*Euthrix potatoria	Rietvink				+	+	a	M, G
LEMONIIDAE	WINTERSPINNERS							
*Lemonia dumi	Winterspinner		+		+		zz	L, NB
SATURNIIDAE	NACHTPAUWOGEN							
*Aglaia tau	Tauvlinder		+		+	+	vz	B
*Pavonia pavonia	Nachtpauwoog		+		+	+	va	H
ENDROMIIDAE								
*Endromis versicolora	Gevlamde vlinder		+		+	+	va	B
GEOMETRIDAE	SPANNERS							
Archiearis parthenias	Oranjespanner		+				a	D, Z
Ematurgia atomaria	Gewone Heispanner		+				a	D, H
Idea muricata	Purperspannetje	+			+	+	va	D, Z
Isturgia limbaria	Oranje bremspanner		+				va	H, Z
Odezia atrata	Rouwspanner		+				zz	L
Opistograptis luteolata	Hagedoornvlinder				+	+	za	O
Pseudopanthera macularia	Boterbloempje		+				vz	B
Semiothisa clathrata	Klaverspanner		+		+		a	G
Siona lineata	Vals witje		+				zz	L
SPHINGIDAE	PIJLSTAARTEN							
*Hemarus fuciformis	Hommelvlinder		+				vz	D, Z
*Hyles gallii	Walstropijlstaart		+		+	+	z	Z
*Macroglossum stellatarum	Kolibrievlinder		+				va	O
LYMANTRIIDAE	DONSVLINDERS							
*Lymantria monacha	Nonvlinder		+		+		va	B
*Lymantria dispar	Plakker		+		+	+	vz	B
*Orgyia antiqua	Witvlak		+		+		a	O
*Orgyia ericae	Heidewitvlak		+				z	H
*Orgyia recens (=gonostigma)	Donkere witvlak		+				z	B, Z
ARCTIIDAE	BEREN							
*Arctia caja	Grote beer		+		+		a	O
*Arctia villica	Roomvlek		+		+		z	ZI, L, NB
*Callimorpha dominula	Juffertje		+				zz	K
Coscinia cribraria (=cribrum)	Stippelbeer		+		+		va	D,H
Diacrisia sannio	Roodbandbeer		+		+	+	va	D,Z
*Euplagia quadripunctaria	Spaanse vlag		+		+		zz	K
Parasemia plantaginis	Weegbreebeer		+		+	+	zz	L
*Rhyparia purpurata	Purperbeer		+				z	H
Spiris striata	Strohoedje		+		+		z	H
*Tyria jacobaeae	St. Jacobsvlinder		+		+		a	D,Z
CTENUCHIDAE	MELKDRUPJES							
Amata phegea	Melkdrupje		+				z	L, NB
NOCTUIDAE	UILEN							
Anarta myrtili	Roodbont heideuiltje		+				va	H
Autographa gamma	Gamma uiltje		+	+	+	+	za	O
Callistege mi	Mi vlinder		+				a	G
Deltote bankiana (=olivana)	Zilverstreep		+		+	+	va	M,G
Emmelia trabealis	Pantereuiltje				+	+	vz	Z
Euclidia glyphica	Bruine daguil		+				va	Z
Eustrotia uncula	Zilverhaak		+		+	+	va	M,G
Paneremia tenebrata	Dwerghuismoeder		+				va	G
Phytometra viridaria	Purperuiltje		+				va	Z
Rivula sericealis	Kleine grasuil		+		+	+	a	G
Syngrapha interrogationis	Vals gammauiltje		+		+		vz	O

Close-up van een Gamma uiltje waarbij de letter γ goed te zien is.

Foto: Wim Rubers.

Een goedkoper boek is Thieme's Vlinder-gids. Zeven soorten uit de lijst van aandachtssoorten worden echter niet afgebeeld in deze gids: Purperspannertje, Oranje bremspanner, Witvlak, Heidewitvlak, Zilverstreep, Dwerg-huismoeder en Purperuiltje.

De Oranje bremspanner (*Isturgia limbaria*) heeft oranje vleugels met langs de rand een donkere band. Dit is de enige soort van de lijst van aandachtssoorten die niet in Ter Haar staat afgebeeld (hij wordt wel in de tekst genoemd).

Foto: Hans Smeenk.

vlinders zullen volgend jaar in *Vlinders* worden gepresenteerd. Laten we hopen dat met uw inspanning het jaar 1992 een zeer bijzonder vlinderjaar gaat worden!

De Vlinderstichting, Inge van Halder
Postbus 506, 6700 AM Wageningen
08370-24224

Literatuur

Lempke, B.J., 1961. *Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera* (Achtste suppl.). Tijdschr. Ent. 104(8):126-128; 158-502; plaat 12.

Skinner, B., 1988. *Colour Identification Guide to Moths of the British Isles* (Macrolepidoptera), Viking-Penguin, Londen.

Ter Haar, D., 1989. *Onze Vlinders*. Vierde druk, Uitg. Intercombi Van Seijen, Leeuwarden.

Ondersoorten

Van sommige soorten komen bepaalde vormen en ondersoorten voor. Gewoonlijk is het onderscheid hier tussen erg moeilijk te zien. Een uitzondering hierop vormt de Stippelbeer. Op de zandgronden in het binnenland vliegt de 'Heidestippelbeer' (*Coscinia cribraria* subsp. *pseudobifasciata*) met verdonkerde voorvleugels (ongeveer als fig. 26 in Skinner's 'Moths of the British Isles'). In de duinen vliegt de veel wittere 'Duinstippelbeer' (*Coscinia cribraria* subsp. *arenaria*), eveneens afgebeeld in Skinner. Van de Heidestippelbeer bestaat ook een lichte kleurform (*forma punctata*), ongeveer zoals afgebeeld in Ter Haar's 'Onze Vlinders'.

SUMMARY

The Dutch Butterfly Foundation will start an inventory programme for day-flying moths this year. The first year only easy recognisable species will be incorporated.

DOORGEVEN WAARNEMINGEN

Uw waarnemingen van dagactieve nachtvlinders kunt u noteren op een waarnemingsformulier dat bij De Vlinderstichting kan worden aangevraagd. U ontvangt dan tevens de lijst van de overige dagactieve nachtvlinders, waarvan waarnemingen natuurlijk ook altijd welkom zijn. Een uitgebreide handleiding met gedetailleerde informatie over de ecologie van de verschillende soorten zal in de loop van dit jaar verschijnen. De voorlopige resultaten van het project Dagactieve Nacht-